

in obljubil strankam župan sam. Ko se je nato v gostilnici pri Martinu sestavljal zapisnik, ni bilo glede obljube za napravo cementne jame nikakega govora in se je odstavek o jami glasil tako-le:

Pri vsi tej napravi je treba skrbeti, da se posoda v mlekarni snaži in ne zunaj, zraven se mora tudi pomisliti, da na ta način narejen filter le nekaj časa dobro deluje in se mora večkrat premeniti; v to svrhu bi bilo umestno, da bi se dobro cementirana in dobro pokrita greznica napravila, v katero bi se pomije iz kanala izcejale, s sesalko bi se lahko vsebina greznice prilično odstranjevala.

Prizadete stranke: Josip Kolen, Frančiška Pintar, Albina Baker, Marija Germovšek, so temu v pričo vseh ugovarjale in odšle z opazko, da bodo tedaj podpisale zapisnik, ko bo cementna jama izgotovljena. V enem tednu je izdal župan imenovanim štirim končno razsodbo, to je odlok z dne 22. avgusta 1907, števil. 726, v čigar relevantnem delu se glasi:

O. kr. nadzdravnik gospod dr. Vavpotič je izjavil po zapisniku, da se iz zdravstvenih higijskih razlogov ne more proti sedanjemu napravi nič ugovarjati. Vsled te izjave se je komisija izrekla, da je stavba in vsa naprava pravilno narejena ter se od strani županstva potrjuje in daje dovoljenje za uporabo. Pritožba se pritožnikom vsled oglada komisije, sestavljene iz župana in dveh svetovalcev kot neutemeljena zavrne. Pritožniki se proti tej razsodbi imajo pravico pritožiti na občinski odbor tekem 14 dni računši od dneva vročitve.

Ta odlok je bil narejen enostransko, samo v korist župnika Oblaka. O daljnih napravah, ki jih je priporočal v daljnem, zgoraj navedenem odstavku uradnega zapisnika g. državni zdravnik kot umestne, da se napravijo navzile temu, čeprav proti napravi sami ni nobenega ugovora. To pa bi bilo za sosedo in tudi druge ljudi, ki rabijo vodo Temenice zase in živino, jako važno, da bi v odlok prišlo tudi to, kar je dr. Vavpotič smatral za umestno in povedal v zapisniku. Toda navedeni odlok je to premišljeno zamolčal in bil zaradi tega pomankljiv.

Na prošnjo Kolenca je sestavil nadučitelj Potokar zoper ta odlok pritožbo na deželni in občinski odbor po danih informacijah. V pritožbah sta bila med drugimi tudi sledeča stavka: „Ali ni smatrati take izjave — namreč odloka — falsificiran? Kje je torej resnica?“

Na te besede je začel župan švigati po fari pozvedovat, kdo je sestavil pritožbo in če se je podpisal vsak sam. Podpisov je bilo 34. Nadučitelj je res sestavil pritožbo, a podpisal se ni. Župan je vložil proti nadučit. Potokarju in drugim tožbo po vpokojenemu svetniku Vencaju. Pri obravnavi v Trebnjem je bila ljuta borba. Razprava je trajala čez 3 ure. Kot priča je bil zaslišan g. dr. Vavpotič. „Slovenec“ je poslal celo urednika Moškerca k obravnavi, ki je takoj brzojavno poročal o izidu razsodbe. Nadučitelj Potokar se je opiral na izvajanje dr. Vavpotiča, ki mu je na dan oglada pravil na postaji, da bo cementna jama v šestih tednih narejena, nadalje na njegovo pismo, kjer pravi, da ga je osupnilo, kako mogoče županstvo izdati tako površne odlok, da je napraviti cementno jamo itd. Da gosp. dr. Vavpotič je na vprašanje nadučiteljevo v gostilnici pri Kolenca, ali je odlok falsificiran ali ne, izjavil: „Kakšen pa, le name

Moč naših mišic in našega mozga prihaja iz krvi, ki organom neprestano dovaja redilnih snovi. Ako bi ne prišla kri samo nekoliko trenutkov v mozeg, bi se človek onesvestil. Kri nastaja iz redilnih snovi hrane, ki jo uživamo. Hrana se različno pripravlja in pretvarja. Hrana je rastlinska in živalska. Živali, ki se hranijo z mesom, se hranijo z onimi živalmi, ki se rede z rastlinjem. Potemtakem bi živali ne mogle živeti brez rastlinja. Tako je rastlinje poslednji in edini izvirek hrane na zemlji. Rastlina pa prihaja ravno od solnca. Svetloba in toplota sta rastlini hrana. Pod vplivom teh prirodnih sil razstavlja rastlina ogljikovo kislino, ki se nahaja v zraku, tako da kisik postane prost, ogljik pa obdrži rastlina, ki iz njega tudi v glavnem obstoji. Živa solnčna sila se pretvarja v rastlino. S to rastlinsko snovjo se hrani žival, a z njo se zopet hranijo druge živali, pa tudi človek. Kisik pa, ki ostaja v zraku, služi za dihanje tako živalim kakor človeku, zakaj brez njega ni organskega življenja.

Kadar jemo rastlino ali žival, ki se hrani z rastlinami, sprejemamo vase del solnčne

se oprite pri obravnavi, župan bo pogorel.“ Besedo „falsificiran, ponarejen“ je smatral nadučitelj, kakor so je smatrali vsi obsojenci, tako, da je odlok pomankljiv, kar je tudi v resnici bil, ker ni župan v svojem odloku ničesar omenil o najvažnejši zadevi, o cementni jami. Sodnik je poudarjal, da ni dolžnost županstva, prepisati original v celoti. Opiral se je le na originalni zapisnik, stranke pa so se opirale na županski odlok. Razsodbo je izvajal na podlagi odstavka, da je izjava, ali je v higijskem oziru naprava pravilna ali ne, originalu in odloku enaka, in je ni smatrati falsificiranim. Vsi ugovori so bili zaman. Sodišče je obsodilo nadučitelja Potokarja na 3 dni. Kolenca 4, Bukovca in Šlajpaha na 2 dni zapora, oziroma od 20—40 K, dva sta bila oproščena.

Zaradi te razsodbe je nastalo v klerikalnih krogih nepopisno veselje. „Slovenec“ je kar v dveh številkah bobnal o tej zanimivi razpravi in obtožnico celo prej priobčil, preden je vedel, kakšen bo izid razsodbe. „Slovenec“ je priobčil brzojavko na prvem mestu. Kaj si naj človek pri tem misli? Vsa dolina je bila pokonci! Čateški župnik je šel uro daleč iz radovednosti, kakšen bo konec te afere, župan in Oblak sta v Trebnjem obtožence zaničljivo pogledovala, ves klerikalni tabor je bil od veselja kakor blazen nad tem porazom. V št. Lovrenc je priromal cel kup „Slovenec“, in farovška mati je delila na pragu, češ, pridite, berite, Potokar je obsojen! — Veselje, ki je skozenj prosevala črna škodaželjnost, je bilo velikansko, nepopisno, toda — kratko.

Škodaželjnost se namreč kaj rada maščuje. Tudi obsojenci niso obupali, da pri c. kr. okrožnem sodišču v Novem mestu pade krivica in zmagaresnica. In tako se je tudi zgodilo. Dne 23. pret. m. so bili pri vzklicni obravnavi vsi štirje obtoženci popolnoma oproščeni, razžaljeni župan pa bo imel sedaj malo daljši nos in bo plačal Vencajza, vse druge stroške, kakor tudi zastopnika nadučitelja Potokarja in tovarišev.

Pri vzklicni obravnavi je vse štiri obtožence zastopal g. dr. Globevnik.

Sedaj je govorila o tej stvari zadnja instanca, zbor štirih, zakonov gotovo večših sodnikov. — Ti so povedali s svojo razsodbo razžaljenemu županstvu velikološkemu, kar mu gre, namreč da postopa pristransko, da dela štafazo župniku Oblaku.

Da, visoko so se dvigale klerikalne glave. Svoje nade in želje so videle že uresničene. Toda pregovor pravi: Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. In tako so tudi maščevalci zleteli prav nizko. Klerikalni občinski očetje so nadučitelja že prestavili, že so romale pritožbe bogvekam. Potokar mora proč, on ni krščanski, on je kriv vseh preprirov! A kolo se je obrnilo, in pravica je prišla na površje. Tako homo še marsikaj dosegel, a ne kar čez noč! Bodimo vztrajni in energični, saj nas uče izkušnje, da trajajo boji marsikje na leta, preden starejo krivico in napade nasprotnikov. Ako se Oblak baha s slonovo kožo, naj nas ne straši. Trdnejša od njegove kože je naša volja, vztrajnost in moč!

Da je moralno in materialno ubijanje učiteljstva postalo že kar sistem, nam značijo be-

toplote ali solnčne svetlobe ali solnčne sile, iz česar se ustvarja vsa moč našega telesa in življenja. Ako človek ne je, ne more delati ter izgubi moč. Moč se nadomešča s hrano, a v hrani je pripravljena moč, ki prihaja od solnca. Brez solnca ni torej ničesar.

Ob toploti 30 stopinj se pretvori kokošje jajce v 21 dneh v živo bitje. Telesna toplota, ki z njo izvali koklja pišče, prihaja od hrane, ki jo zauživa, a izvor vsi tej toploti je zopet solnce.

Železnica hiti s svojo močjo in vleče veliko breme. Odkod tolika sila? To je solnčna sila, ki se je pred mnogo milijoni let pretvorila v rastlinje, ki je prišlo pod zemljo in se izpremenilo v oglje. A sedaj sila iz oglja žene železnico. Stephenson, izumitelj prve lokomotive, je rekel: „Nihče drugi nego solnčna toplota goni stroj.“ Rastline so vsesale solnčno silo in jo sedaj vračajo. Prav pravi neki glasovit fizik, da je oglje solnce v kleti. Nastalo je iz solnčne toplote, pa se more zopet pretvoriti v toploto, v silo.

sede tega dičnega župnika Oblaka, ki jih je h a j e izpregovoril: „Ako ne obvelja obsodba v Trebnjem, bodo naši poslanci interpelirali v državnem in deželnem zboru. In če še to ne bo nič pomagalo, da se Potokar stran spravi, potem namignem — Kalteneggerju! Žalostna nam majka!

Naskoki agrarcev.

Praga, 18. januarja 1908.

— v — Decembra meseca so podali nemški agrarci v državnem zboru predlog, da naj se obvezni obisk šol na kmetih zniža z 8 na 7 let. Zvito koncipirani predlog so izpolnili s prozorno določbo na videz prosvetnega pogoja, naj bi odpadle vse olajšave v posejanju šole in dovoljen bodi izstop iz ljudske šole po 7 letnem obisku samo le koncem šolskega leta. Namesto osmega leta, ki odpade, naj se pripojé k ljudskim šolam gospodarske nadaljevalne šole v obliki nedeljskih in zimskih šol — kot obveznih šol.

Ta predlog je gotovo nazadnjaški in kaj blizu tudi našim agrarcem.

Osnednje učit. društvo, ki je dobro izprevidelo, kaka nevarnost preti v slučaju uzakonjenja te zahteve, se je odzvalo še ob času s protestom na zborovanju učiteljstva, ki se je vršilo ob božičnih praznikih na Žofinu v Pragi.

Po uvodnih besedah šolskega vodje J. S m r t k e je izpregovoril šolski vodja V. K. T u č e k o tem reakcionarnem predlogu, in sicer s kulturnega stališča. Češko učiteljstvo je zastrmel nad zopetnim in drznim vmešavanjem nazadnjaških življev v narodno šolstvo.

Ponavlja se tu le zopet Lichtensteinov in Ebenhoehov predlog in v prvi vrsti gre za znižanje izobrazbe ljudstva. Bati se je, da se naše ljudstvo ne upre takemu nazadnjaškemu predlogu, da pride v današnjih političkih razmerah, ko se vse nagiblje h klerikalizmu, ljudska izobrazba res v nevarnost. Predlog je tako stiliziran, da bi postal popularen, da bi se zdelo, kako se hoče ljudstvu pomagati, da more uporabiti deco za domače delo. Pristavku, da bi se lahko odstranile olajšave, sploh ne verujemo, ker je stranka, ki je to predlagala, sama provzročila olajšave.

Kakor se je vnel v državnem zboru odpor proti naskoku na visoke šole, tako je sedaj treba, da se dvigne v ljudstvu odpor proti nazadnjaškemu predlogu, naj se zniža šolski obisk. Zakaj se naj ravno ljudstvu vzame pravica na izobrazbo in s tem temelj bodoče sreče in blaginje?!

Tega naskoka ne smemo trpeti, in češko učiteljstvo pozivlja vse napredne stranke, da odbijejo ta naskok!

F. V. M o r a v e c, učitelj na meščanski šoli v Pragi, razjasnjuje, zakaj je češko učiteljstvo pripojilo svojemu kulturnemu programu zahtevo devetletnega šolskega obiska in zatrjuje, da je prepričan, da čimdaljebolj razvijajoče se industrialno lice naših kmetijskih okrajev ne dovoljuje že iz gospodarskih razlogov, da bi se na deželi znižal šolski poset, in pričakuje, da tudi naša agrarna stranka zabrani, da bi bil uzakonjen princip, po katerem bi naj zadostala kmetiškemu ljudstvu nižja izobrazba, kakor pa meščanskemu, najsi tudi predlog miri navidez na gmotne interese zemljedelcev. O svobodomiselnih in ostalih naprednih strankah pa govornik sploh ne dvomi, da se poslužijo vseh sredstev, da odbijejo naskok.

Na templju starih Egipčanov, posvečenemu bogu solncu, je bilo zapisano: „Ono (solnce) je, ki je napravilo vse, kar obstoji, in ničesar ni, kar bi bilo kdajkoli napravljeno brez njega.“

Brez svetlobe ni življenja, ni sile, ni zdravja. Rastlina ostane brez svetlobe blede in nerazvita. Ogljikova kislina se razkaja v oblačnih dneh počasneje nego v vedrih dneh. Ljudje v globokih, mračnih in vlažnih dolinah so duševno slabo nadarjeni, ker se jim ni mogel mozeg prav razviti. Malo solnca — malo tudi pameti.

Kakor je to v fiziškem svetu, tako je tudi v duševnem ali moralnem. Tudi tukaj je svetloba prva in najpotrebnejša. Kjer je duševna svetloba, namreč znanje, znanost, izobrazba in resnica, tam je tudi duševno zdravje in blaginja, medtem ko je ondi, kjer vlada tema, glupost, praznoverstvo in suženjstvo.

Kakor daje solnčna svetloba življenje in moč, tako donša tudi duševna svetloba napredek, moč in srečo.

Davorin Trstenjak.

Težnje vseh svobodomiselnih strank morajo meriti k temu, da se odpravi škoda, ki je doletela šolsko organizacijo s šolsko novelo; iz šolskega vprašanja mora postati ljudsko in narodno vprašanje.

Prav mnogo store tu lahko učitelji s taktičkim, mirnim, resnim nastopanjem in zlasti s tem, da z veseljem prevzamejo vzgajanje — ljudstva in praktično dokažejo, da ne gre učiteljstvu samo za stanovska vprašanja, marveč za ljudsko stvar in prospeh narodov.

Sicer pa tudi vprašanje znižanja šolskega obiska ni vprašanje stanovskega interesa marveč stvar eminentno politička in občenarodna.

Brez debate se je sprejela potem naslednja resolucija, predlagana in utemeljena od predsednika učitelja Jos. Č e r n e g a:

Češko učiteljstvo, zbrano dne 28. grudnia 1907 v Pragi, uvažuje akcijo nemških agrarcev, da se oškoduje vrednost naših narodnih šol potom znižanja šolskega obiska na 7 let in upošteva posledice, ki bi sigurno nastale v znižanju narodne izobrazbe, je tudi proti naskokom, ki so bili storjeni s te strani na katoliškem zborovanju na Dunaju in na svobodno vedo na visokih šolah. Prepričano je tudi, da gre tu za škodo, ki naj se naredi narodni kulturi v nje lastnih korenih in izjavlja, da so zbudili omenjeni naskoki v organizovanem učiteljstvu globok odpor. Smatra za svojo dolžnost, delati v našem ljudstvu na to, da se stavi vsa napredna javnost, zlasti njena žurnalistika in njeni politični zastopniki prvi v bran proti nameram nazadnjaškim in da ne pripuste možnosti, da uresničijo namene nazadnjakov!

Misli starega nadučitelja.

Gospod urednik! Zakaj pišete vedno proti klerikalcem, da s tem škodujete vsemu učiteljstvu?! Klerikalci bi nam jako radi pomagali, a jih Vi vedno napadate. Oni so bili in so tudi sedaj odkriti prijatelji pravih učiteljev, a ne takih, kakor jih Vi vzgajate. Končno boste menda vendar prišli do pravega spoznanja. Izpokorite se še o pravem času! Vaša krivda bo, ako bo toliko učiteljev, ki priznavajo Vaša načela, še nadalje stradalo in trpelo razna preganjanja. Klerikalci so že trdno sklenili, da bodo vse učitelje, ki so z ljudstvom, prav bogato nagradili.

„Prav v kratkem jim hočejo nakloniti mežnarske službe. Tudi k svojim gostijam jih hočejo pritegniti, da bodo smeli nositi na mizo in v kuhinji obrati kako kost. Ne razumem, kako da nimate smisla za blažene stare čase!“

Pa pustiva šalo na stran! Klerikalci so poizkusili že vsa sredstva, kako bi bilo mogoče napredno učiteljstvo spraviti v svoj tabor. Vse grožnje, vsa ovađstva, prilizovanja in prošnje — vse jim ni nič pomagalo. Učiteljstvo je kot pravi vzgojevalec svojega milega naroda ostalo zvesto svojemu poklicu. Sedaj mislijo poizkusiti z najgršim sredstvom: s podkupovanjem. Trdno sem prepričan, da je jako malo takih tovarišev med nami, ki bi bili pripravljeni za skledo leče prodati svoj značaj in svojo prostost. Naše geslo mora biti slejkoprej: neizprosni boj hudobnemu klerikalizmu. Mi ne prosimo nikake milosti. Tudi nismo mi ljudstvu dolžni nikake hvaležnosti, ampak ljudstvo jo je dolžno nam. Mi smo dobrotniki ljudstva, a ne ono naš dobrotnik. Ljudstvo je naš dolžnik, a ne mi njegov. Vsak delavec dobiva za svoje delo primerno plačilo, samo nam učiteljem plačuje ljudstvo po krivdi klerikalcev komaj polovico, a drugo polovico nam ostaja dolžno. Temu pa mora biti konec in bo tudi kmalu konec. Klerikalci dobro vedo, da se bo moralo za učitelje v kratkem kaj storiti. Sedaj bi radi stvar tako zasukali, da bi bili izboljšanja deležni samo njihovi privrženci.

Ko so bile plače zvišane duhovnikom, niso klerikalci prav nič delali izjeme ne med davkoplačevalci in ne med duhovniki. Vsak davkoplačevalec mora prispevati za njihove plače, naj bo katoličan ali jud, in tudi vsak duhovnik je deležen povišanja, ali je z ljudstvom ali proti ljudstvu. In tako bo tudi pri nas. Vsak davkoplačevalec bo moral plačati, ali šolo rabi ali ne in ali je z učiteljem zadovoljen ali ne.

Zakaj pa duhovniki pobirajo biro tudi pri svojih političkih nasprotnikih?!

Klerikalci sami dobro vedo, da je vse njih pisarenje zadnji čas edino le zato, da bi

Dalje v prilogi.